

Bilimsel Araştırma Yöntemlerinde Yaklaşımlar ve Felsefi İkilemler: Paradigma Savaşları

Approaches in Scientific Research Methods and Philosophical Dilemmas: Paradigm Wars

YAVUZ ERCAN GÜL
Kırgızistan-Türkiye Manas University

Received: 08.03.2023 | Accepted: 20.09.2023

Abstract: All research is based on some basic assumptions about how good research is done and which research method is appropriate. It is important to be aware of these assumptions in conducting any research. The unjustified use of approaches with very different understandings of reality in the same study casts a shadow over the seriousness of the research. Because it guides scientific research through research paradigms, assumptions and principles. This study focuses on the research paradigm by examining the basic assumptions of Positivism, Naturalism and Pragmatism (ontology, epistemology, axiology and methodology). The main purpose of the study is to show researchers that when choosing a method, they also adopt a philosophical tradition and that they must act in accordance with this tradition during the study process. As a result, researchers conducting scientific research need to know that they are also choosing a belief and worldview when determining a method. A researcher who determines a method suitable for the quantitative approach should know that he also accepts that reality is knowable and generalizable in accordance with the positivist tradition. On the other hand, a researcher who conducts a study in accordance with the qualitative approach must know that he/she complies with the naturalist interpretive tradition that emphasizes that reality is more than one or uncertain.

Keywords: Scientific research, research philosophy, positivism, naturalism, pragmatism.

Giriş

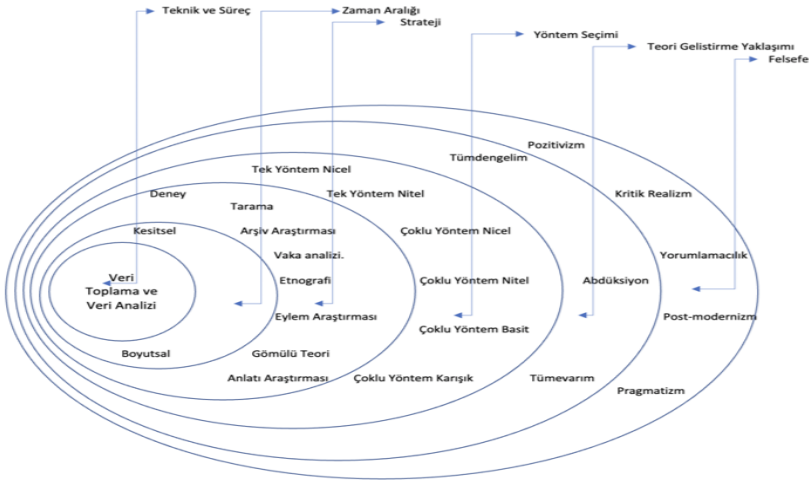
Bilimsel araştırmalarda araştırmacı farkında olsun veya olmasın bazı varsayımlara sahiptir. Bu varsayımlar araştırmacının sürece yaklaşımına ve araştırmanın her boyutuna etki etmektedir. Araştırmada araştırılan bilgi hakkındaki varsayımlar (epistemolojik varsayımlar), araştırmada ulaşılan gerçekler (ontolojik varsayımlar) ve araştırmacının değerlerinin süreci etkilemedeki varsayımlarını (Aksiyolojik varsayımlar) içerir (Burrell & Morgan, 1979, s. 1-4; Crotty, 1998, s. 78; Mauthner, 2020, s. 81-82). Epistemolojik varsayımlar açısından eski zamanlardan beri sorulan *gerçek bilgi nedir ve gerçek bilgiye nasıl ulaşılabilir?* soruları araştırmacının yalnızca araştırmasına yön vermekle kalmayıp, aynı zamanda inancını ve sahip olduğu hayat tarzını da ortaya koymaktadır. Araştırmacının sokaktaki adamdan farkı hiçbir şeyi olduğu gibi kabul etmemek ve mantıksal açıdan sistematik bir gerçekliğe ulaşmaya çalışmaktır. Sokaktaki adam gerçekliğin ne olduğuyla ilgilenmez, esasında bu onun için önemli de değildir. Ancak bilim insanı gerçekliğin nihai statüsü konusunda azami netlik elde etmekle yükümlüdür (Berger & Luckman, 1991, s. 133). Gerçekliğin anlaşılması adına araştırmacının seçmiş olduğu yöntem onun gerçekliğe yaklaşımını ve dünya görüşünü de ortaya koymaktadır. Bu nedenle araştırmacının ilk olarak yapması gereken kendi araştırma felsefesini keşfetmektir. Araştırmacının kendi araştırma felsefesini keşfetme ve anlama süreci ise onun düşünümsellik becerisini geliştirmesini, yani kendi düşünce ve eylemlerini ve hatta inançlarını sorgulamasını ve incelemesini gerektirir (Gouldner, 1970, s.113). Bu nedenle araştırma süreci ve yapısının tasarlanması araştırma sorularının anlaşılmasını kolaylaştıran ve araştırma yöntemlerinin seçimini sağlayan bir inançlar ve felsefi varsayımlar sistemini içerir. Saunders, Lewis ve Thornhill (2009, s. 123), bireylerin sahip olduğu bu inanç ve varsayımların üniversite ve bölüm seçimlerini etkilediği gibi yapmaya karar verilen araştırmada ve kullanılacak yöntemde de büyük bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir.

Sosyal bilim araştırmalarında biri diğerine tepki olarak doğan nitel ve nicel olarak iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar içerisinde gerçekliğin öznelliğine ve belirsizliğine vurgu yapan nitel yaklaşım ve gerçekliğin nesnellliğine vurgu yapan nicel yaklaşımın savunucuları kimi zaman keskin ayrım noktalarında epistemolojik ve metodolojik açıdan bir

paradigma savaşlarının yaşanmasına neden olmuşlardır. Çünkü sosyal dünyadaki somut nesnel görüş, bu yapıyı oluşturan unsurlar arasındaki ilişkiyi incelemenin önemine vurgu yapan epistemolojik bir duruşu teşvik eder. Bu bakış açısıyla, dışsal bir sosyal dünyadaki somut ilişkilerin ampirik analizine atıf yapan pozitivistin epistemolojisine yol açar. Pugh, Hickson, Hinings ve Turner'a (1969, s. 91) göre bu süreç ise sosyal olgular arasındaki ilişkilerin kesin doğasını belirleyen nesnel bir bilgi biçimine ihtiyacı teşvik eder. Ancak pozitivist görüş öznel deneyime dayalı bilginin varlığını reddettiğinden (Morgan & Smircich, 1980, s. 497) etno (farklı) metodolojilerin bilgi biçimine izin vermemektedir. Öyle ki pozitivism öznelci epistemolojik görüşe o kadar zıttır ki kimi zaman öznelci görüşler bilime karşı olarak görülebilir.

Bilimsel bir çalışmanın ilk adımı araştırmayı tasarlamak ve yöntemi belirlemektir. Araştırmanın tasarlanmasının yollarından birisi Saunders, Lewis ve Thornhill (2007, s. 102) tarafından önerilen veri toplama sürecinden araştırma felsefesine doğru uzanan katmanlardan oluşan ve adına *araştırma soğanı* adını verdikleri yapıdır (Şekil 1).

Şekil 1. *Araştırma Yapısı Soğanı (Kaynak: Saunders vd., 2007, s. 102)*

Saunders ve arkadaşlarının yukarıdaki şekilde sundukları gibi bir araştırmanın en dış kısmında araştırmanın felsefesi bulunmaktadır. Soğanın içine ulaşabilmek için öncelikle bu dış kabuğun soyulması gerekmektedir.

Bu da felsefe, yaklaşım veya yöntemi seçerken neden seçtiğinizi açıklamayı gerektirir, bu ise araştırmanın ciddiye alınması gerektiğini gösterir (Crotty, 1998, s. 82). Dolayısıyla her bir yöntem esasında bir felsefeye dayanmaktadır. Araştırma felsefini iyi anlamak, araştırma sorularının doğru sorulmasından, kullanılacak yöntemden, bulguların nasıl yorumlanacağına kadar bütün süreci şekillendirir (Crotty, 1998, s. 83).

Günümüzde yapılan birçok araştırmada nitel ve nicel yaklaşımın birlikte kullanılması olarak anlaşılan karma desen araştırma türünün sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Nitel ve nicel yaklaşımların arka planında yatan ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik farklılıkların yeterince anlaşılıp anlaşılmadığı konusunda tereddütler bulunmaktadır. Yalnızca veri toplamadaki farklılıklardan dolayı karma desen olarak tanımlanan araştırmaların çoğunda metodolojik açıdan bu yaklaşımların anlaşılmadığı tartışmaya açık bir konudur. Bundan dolayı bu çalışmada araştırma yaklaşımlarında yaşanan paradigma savaşlarının ötesinde bu tartışmaların altında yatan fikirler hakkında düşünmek amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada, Sosyal bilimlerin temelini oluşturan ontoloji ve insan doğası hakkındaki varsayımların, farklı epistemolojik ve metodolojik açıdan nasıl ele alındığı gösterilmeye çalışılacaktır. Araştırma felsefesinin kökenlerine ilişkin bu çalışma alana teorik yeni bakış açıları sağlayacaktır. Çalışmanın temel tezi yaklaşımların arkasındaki temel fikirler anlaşılmadan nitel veya nicel ayırt etmeden herhangi bir yöntemin tek başına veya birlikte ele alınamayacağı düşüncesidir. Çünkü bir yöntemi belirlemek bilginin doğasına ve elde edilmesine ilişkin bazı varsayımları, dahası araştırılan olguya ait varsayımları içerisinde barındırır.

Bu çalışma bir yıldan daha uzun bir sürede oldukça geniş bir şekilde yapılan literatür taraması ve anlam karşılaştırmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkma nedeni özellikle Türkçe literatürde yapılan araştırma ve tezlerin birçoğunda görülen bir eksikliktir. Bu eksiklik yöntem bölümü düşünülürken yalnızca ansiklopedik bilgilerin verilmesi ile gerekenin yerine geldiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin YÖK tez sitesinde yer alan çalışmalar içerisinde karma desen ile tasarlanan çalışmalar araştırılmış ve 423 teze ulaşılmıştır. Bu tezlerin tamamına yakınının yöntem bölümü incelenmiş ve araştırma felsefesine ilişkin temel varsayımları

ların anlaşılıp anlaşılmadığına bakılmıştır. Tezlerin büyük çoğunluğunda modele ilişkin ansiklopedik bilgi verilirken, karma desen gerekçelendirilmemiştir. Diğer bir deyişle, karma desen olarak tasarlanan araştırmaların birçoğunda nicel verilerin neden nitele ihtiyaç duyduğu veya gerçeklik anlayışı birbirine zıt görüşlerin neden birlikte kullanıldığına ilişkin yeterli kanıt ve gerekçelerin sunulmamış olması bu çalışmanın çıkış nedenleri arasında yer almaktadır. Yazar bu eksikliğin nedeninin araştırma paradigmalarının arkasında yatan ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik temel varsayımların yeterince anlaşılmaması olduğunu düşünmektedir. Bu araştırmada araştırma yöntemlerine ilişkin temel varsayımların anlaşılması ve araştırmacıların çalışmalarında yöntem belirlerken aynı zamanda bir felsefi görüşü de benimsediklerini bilmeleri gerektiği amaçlandığından yorumlamacı geleneğe uygun olarak tasarlanmış geleneksel derleme bir çalışmadır. Geleneksel derleme araştırmaları alanında uzman olan kişiler tarafından belirli bir yöntem izlenmeksizin farklı yollarla, farklı kaynaklardan elde edilen bilgilerin tartışılarak sunulduğu çalışmalardır (Burns ve Grove, 2009, s. 142). Bu yöneme uygun olarak bilimsel araştırma yaklaşımları ve arkasındaki felsefi düşünce literatüre dayalı olarak tartışılmıştır.

Felsefi Açıdan Saf ve Uygulamalı Bilim

Bilim dünyası bilimi saf bilim ve uygulamalı olarak ikiye ayırmaktadır. Aumann (2011, s. 1) bilimi saf ve uygulamalı olarak ayırmazken literatürde (Douglas, 2014, s. 6; Stern, 1945, s. 38) saf ve uygulamalı bilimin farklı olduğuna ilişkin kanıtlar bulunmaktadır. Ancak Ziman'a (1987, s. 7) göre endüstriyel bilim ve akademik bilim arasında araştırma paradigmasında olduğu gibi ontolojik ve epistemolojik farklılıklar bulunmamaktadır. Bu da bu iki bilimin ortak bir noktada buluşmasına herhangi bir engel teşkil etmemektedir. Çünkü Ziman'ın söylemiş olduğu endüstriyel yani uygulamalı bilim ile uğraşan bilim insanları ve saf bilim denilen akademik bilim ile uğraşan bilim insanları aynı eğitim kurumlarından geçmişlerdir. Polanyi (1956, s. 231) de uygulamalı ve saf bilimin birbirinden ayrılmayacağına anlatmak için bilimin ilerlemesindeki her adımın pratik ihtiyaçlara yanıt olarak gerçekleştiğini, dolayısıyla bilim ve teknoloji arasında temel bir ayrımın bulunamayacağını belirtmiştir.

Günümüzde ekonomi sektöründe adı sıkça duyulan ve büyük şirket ve devletlerin vazgeçilmezi olan ar-ge çalışmaları saf ve uygulamalı bilimin birlikteliğine örnek olarak verilebilir. Çünkü ar-ge çalışmaları saf araştırmaların sonuçlarını kullanır ve uygulamaya dönük yapılırlar (Kuchta vd., 2017, s. 7). Saf ve uygulamalı bilimin akademik dünyada uygulama alanı ise mühendisliktir. Çünkü mühendisler teknolojik yeniliklerin geliştiricisi ve uygulayıcısı olarak eğitilmektedirler (Sheikheldin & Nyichomba, 2019, s. 2). Bazı araştırmacılar, örneğin Fomunyan (2020, s. 2403) saf ve uygulamalı araştırmayı birbirinden ayırarak saf araştırmaların merakla yönlendirildiği ve belirli bir amaç göz önünde bulundurulmadan yapıldığını, uygulamalı araştırmanın ise bir sorunu çözmek için yapıldığını ifade etmektedir.

Felsefi açıdan bilim saf ve uygulamalı olarak ayrılmamaktadır. Bilimin tek varlık olduğu ve farklı kategorilere ayıramayacağı (Aumann, 2011, s. 1-3) düşüncesi araştırma felsefesinde hâkim görüştür. Hansson (2007, s. 258) ise bu görüşe karşın bilim felsefesinin birkaç istisna dışında tamamen saf bilime odaklandığını, uygulamalı bilime ait felsefi konulara çok az çaba harcadığını öne sürmektedir. Bilim felsefesinin yalnızca saf bilimle ilgilendiği görüşünün eskide kaldığı ve günümüzde bu eski görüşün karşısında duran yeni bir paradigma bulunduğu literatürde (Bentley vd., 2016, s. 690-691; Roll-Hansen, 2017, s. 536-539) daha baskın görülmektedir. Amerikalı bilim filozofu olan Philip Kitcher (2004, s. 51) de bu konuya değinerek, bilim içerisinde bu tür ayrımların bulunmaması gerektiğini ve bu tür tartışmaların bir kenara bırakılması ihtiyacını ifade ederek bilim felsefesi içerisinde böyle bir ayrımın olmadığına dikkat çekmiştir.

Araştırma Felsefesi ve gerçeklik arayışı

Evrendeki her şey sürekli dinamik bir yapıda değişim geçirmektedir. Değişimin sürekliliği ise gerçeği anlama ve kavrama şekillerine de etki etmektedir. Örneğin, Sokrates'le birlikte başlayan, evrensel ve mutlak normların bulunduğu fikrine dayanan Rasyonalizm insan aklını esas kabul ederek gerçekliği akılla bulmaya yönelmiştir (Gaarder, 1994, s. 33). Bu fikir ise gerçekliğin insan duyularından bağımsız şekilde doğada bulunduğu vurgu yapmaktadır (Markie & Folescu, 2004). Diğer taraftan Locke ve Hume gibi filozofların öncülük ettiği gerçek bilginin deneyimler aracılığı

ğıyla sağlanabileceğine odaklanan ampirik yaklaşıma göre tüm bilimsel genellemeler nihayetinde duyumlara dayanır (Hospers, 1961, s. 104). Yalnızca metafiziğin mümkün olmadığı fikrinde ortak hareket eden bu iki görüş (Hossain, 2014, s. 227) bilim dünyasında Pozitivist bir geleneğin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ancak ampirist yaklaşım ve rasyonalist yaklaşım neyin a priori veya neyin a posteriori olduğunda anlaşılamazlar, dahası sentetik a priori önermelerin varlığında da farklı görüşler sunarlar. Bu da bir kişinin ya rasyonalist ya da ampirist olacağı, her ikisi birden olamayacağı anlamına gelir (Edwards, 1967, s. 366). Dolayısıyla hangi bilgilerin deneyime hangi bilgilerin saf akla dayandığı konusunda anlaşılamazlar. Ayrıca geleneksel ampirik görüş, dünya bireyin algıladığı mı yoksa bu algının dışında var olan mı olduğu konusunda insanın bu dünyadaki statüsünün bir seyirci, izleyici gibi olduğunu savunmasıyla gerçekliğin nesnellğine vurgu yaparak pozitivist bilginin önemini savunur.

Gerçeklik, ne kadar insandan bağımsızmış gibi görünse de insanların sosyal gerçekliğini oluşturan simgesel söylemlerin gerçeklik üzerindeki etkisinin kabul edilmesi gerekmektedir. Çünkü gerçekliği araştırmak bireylerin sosyal gerçekliklerini anlamak için kullandıkları sembollerin doğasını ve kalıplarını da araştırmak demektir. Gerçekliğin insan davranışından bağımsız olduğuna atıfta bulunan pozitivist görüş sosyal dünyayı deterministik ilişkiler bağlamında incelerken, karşısında deterministik ilişkilerin temsil ettiği fikrini reddeden epistemolojik yeni bir görüş konumlanmaktadır. Morgan ve Smircich'e (1980, s. 495-496) göre bu epistemolojik konum bu şekilde elde edilen verilerin genelleştirilebilir olduğunu kabul etmese de sosyal dünyanın doğası hakkında yararlı ve önemli bilgiler sağladığını kabul etmektedir. Bu tür elde edilen bilgiler, içinde bulunduğu kapsam açısından bağlam ve duruma göreli ve özgül olarak değerlendirilmelidir. Böylelikle bireylerin sosyal dünyanın inşasına içkin bilgi, anlayış ve düşüncesinin gerçekliğin oluşumuna katkı sağlayabileceği ve deterministik anlayıştan uzak bireylerin dil, sembol ve mitlerinin gerçekliğin şekillenmesinde rolü olduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

Gerçekliğin anlaşılmasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları araştırma yöntemlerinin belirlenmesine de yansımış ve gerçekliğin öznel mi yoksa nesnel mi olduğu konusunda büyük bir ayrım ortaya çıkmıştır. Öyle ki, bu

ayrım uzun yıllar boyunca felsefeciler ve araştırmacıları karşı karşıya getirmiş ve araştırma felsefecilerini de ikiye bölmüştür. Araştırmacıların ikiye bölünmesinin arkasında yatan dünya görüşleri, dünyadaki yeri ve dünya ile ilişkisini ifade eden inançlar paradigma olarak tanımlanmıştır (Guba & Lincoln, 1994, s. 107-108). Ayrıca Guba ve Lincoln (1994, s. 107) paradigmayı ontolojik, epistemoloji ve metodolojik varsayımlara dayalı, nihai veya ilk ilkelerle ilgilenen bir dizi temel inanç sistemleri olduğunu belirtmektedirler. Paradigma kavramını ilk olarak kullanan Kuhn (2012, s. 43) da araştırmanın yapılandırılmasına ilişkin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik açıdan nasıl yaklaşıldığı sorusunu ifade etmek için bu kavramı kullanmıştır. Kuhn'un paradigmasına uygun şekilde yapılan sosyal bilimlerde araştırma yöntemlerinin paradigmasına ilişkin tartışmalar doğrudan insan doğası hakkındaki varsayımlarla ilişkilidir. Bu varsayımlar araştırmalarda nitel ve nicel olarak iki farklı paradigmanın oluşmasına neden olmuştur. 1960 ve 1970'lerde Sosyal bilimler alanında altın çağını yaşayan somut ampirik bilgiye dayalı nicel paradigmaya tepki olarak sonraki yıllarda soyut ampirik bilgiye odaklanan nitel paradigmaya yönelim başlamıştır (Morgan & Smircich, 1980, s. 491). Bu iki paradigma uzun tarihi bir arka plana sahip olarak uzun tartışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Her biri diğer farklı görüşlerin varlığının farkında olarak ve rakip görüşlere bir tepki olarak gelişmiştir. Bu nedenle sosyal bilimlerde araştırma yönteminin seçimi araştırmacının pürist mi yoksa pragmatist mi veya pozitivist mi yoksa natüralist mi olduğunu ortaya koymaktadır.

Pürist (Purism) misin yoksa Pragmatist mi?

Sanatla ilgili olarak ortaya çıkan pürizm 1918 ve 1925 yılları arasında gerçekleşen Fransız resim ve mimarisini etkileyen bir grup olmuştur. Püristler ne kadar bir sanat anlayışı olarak ortaya çıksalar da kendi aralarında oluşturdukları kurallar zamanla bilim dünyasına da sıçramıştır. Bu kuralardan en önemlisi pürizmin tuhaf ve yeni olandan korkması ve sanatta belirsizlikten kaçınması olmuştur. Bilim dünyasında ise pürizm kavramının kullanımı 1980'lerden sonra başlamış ve bazı araştırmacıların iki yaklaşımla ilişkili dünya görüşleri veya felsefelerindeki farklılıklar nedeniyle iki yaklaşımın birlikte kullanılamayacağını öne sürmeleri şeklinde anlaşılmıştır (Antwi & Hamza, 2015, s. 217). Bryman (2001, s. 212) ise, araştırma

yaklaşımlarındaki ayrımın yalnızca teknik bir konu olduğunu ve aralarındaki bu farkın ise yalnızca araştırma sorularını yanıtlamada ortaya çıktığını öne sürmüştür. Bunun yanında araştırmaları ortak paradigmalara dayanan araştırmacılar, uygulamada aynı kural ve standartlara bağlı olduğu (Kuhn, 1962, s. 11) düşünülse de paradigmaların farklı olması uygulamada da farklılıkları beraberinde getirmektedir.

Sosyal bilimlerde araştırma yaklaşımları günümüze gelinceye kadar aralarında barış ortamı kurmaya çalışanlar olsa da keskin türde birbirlerinden ayrılmışlardır. Nicel ve nitel olarak birbirlerinden ayrılan bu iki grup püristler tarafından da benimsenmiş ve ikisinin birleştirilemeyeceğine inanılmıştır. Her iki paradigma birbirlerinden hem inanç hem düşünce hem de dünya görüşü bakımından ayrılmaktadırlar. Ancak zamanla her iki yaklaşımın da yarar sağlayabileceğini düşünen ayrı bir grup ortaya çıkmıştır. Kendilerine pragmatistler diyen bu grup, bilimsel araştırmanın sorularının cevaplanmasında iki yaklaşımın ayrı ayrı kullanılabileceği gibi karma şekilde de kullanılabileceğini öne sürmüşlerdir.

Pragmatistler ontolojik veya epistemolojik açıdan nitel ve nicel yöntemler arasında hiçbir uyumsuzluğun bulunmadığına inanmaktadırlar. Howe (1988, s. 11) nitel ve nicel arasındaki ayrımın yalnızca görünüşte olduğunu, nihai noktada epistemolojik açıdan aralarında bir ayrım bulunmadığını belirtmektedir. Püristler ise nicel ve nitel yöntemlerin temelini oluşturan pozitivist ve yorumlayıcı paradigmaların birbiriyle uyumsuz olduğunu, bu nedenle birlikte kullanılamayacağını savunurlar. Howe (1988, s. 13)'ün Uyumsuzluk Teorisi'nde nitel ve nicel verilerin aynı araştırmada kullanımının uyumsuzluğa neden olacağını öne sürenlere karşı, esasında uyumsuzluğun bulunmadığını anlatmaya çalışmıştır. Örneğin bir ölçme aracı kullanıldığı varsayıldığında eğer ölçek kategorik ise nitel veriler, eğer ölçek sıralı, oranlı veya aralıklı ise veriler nicel olarak kabul edilmektedir. Böylelikle veriler sayılabilen ve sayılamayan olarak içerisinde görüş olan ve olmayan şekilde keskin türde ayrılmaktadır. Burada püristleri How'un teorisindeki uyumsuzlar olarak tanımladığımızda nicel yaklaşımı benimsedikleri ve nitel yaklaşıma karşı oldukları görüşü çıkarılabilir. Çünkü püristler iki yaklaşımın felsefelerinin benzer yönlerini bulmak yerine farklılıklarına odaklanırlar (Onwuegbuzie, & Leech, 2005:376). Püristlere göre

nitel ve nicel yaklaşımlar arasında ontoloji, epistemoloji, aksiyoloji, retorik mantık ve hatta genellemeler açısından farklılıklar bulunur (Burrell, & Morgan, 1979, s. 4; Smith, 1983:25). Bu da onların karma bir yaklaşıma sıcak bakmadıklarını gösterir.

Bilinenin (araştırma nesnesi) bilenden (araştırmacı) bağımsız olarak varlığını kabul eden pozitivistler ve bilinen ile bilenin birbirine bağımlı olduğunu öne süren yorumlamacı nitelcilerin ortak bir çalışma yürütmesi oldukça zor görünmektedir. Çünkü aksiyolojik olarak değerlerin rolünün nitel ve nicel çalışmalarda farklı rol oynaması bu iki grubun birlikteliğine engel olmaktadır. Pozitivistler araştırmanın araştırmacının değerlerinden bağımsız olması gerektiğini öne sürerken, nitelciler bu konuda araştırmacının araştırmaya mümkün olduğunca yakın olması gerektiğine inanırlar. Püristlerin görüşlerine göre, bu şekilde iki yaklaşımın varsayımları ve dünyanın nasıl görüldüğü ve hatta neyin bilinmesi gerektiği konusunda iki yaklaşım uyumsuzdur (Onwuegbuzie & Leech, 2005, s. 376). Çünkü farklı varsayımlara dayanırlar. Bilginin ve sosyal gerçekliğin inşasında birisi sert ve daha az subjektif iken, diğeri daha yumuşak ve subjektiftir. Bu gerekçelerden dolayı Burrell ve Morgan (1979, s. 2-3) bu iki yaklaşımın asla birleşmeyeceğini savunurlar.

Araştırma yöntemlerinde böylece; iki yaklaşımın birlikte kullanılamayacağına vurgu yapan püristler ve bir yaklaşımın tek başına çıkarımda bulunamayacağına atıf yapan pragmatistler olarak birbirine zıt iki grup oluşmuştur. Rossman ve Wilson (1985, s. 630) birbirine zıt olarak oluşan bu gruplara bir de durumsalcıları eklemişlerdir. Rossman ve Wilson'a göre püristler yaklaşımların birlikte kullanılamayacağını, durumsalcılar bir çalışmada her ikisinin de kullanılabileceğini ve pragmatistler ise iki yaklaşımın bütünleştirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Ancak bu çalışmada pürist ve pragmatist olarak iki grubun varlığı tartışıldığından pragmatistler Rossman ve Wilson'un durumsalcıları ile birlikte ele alınmıştır. Pozitivistlerin araştırmada yoruma karşı çıkmaları ve nitel araştırmaların yorumlamacı özelliği iki yaklaşımın arasındaki ayrımı güçlendirmektedir. Nitel araştırmaların yorumlamacı özelliğine karşın Goldkuhl (2012, s. 139) ayrıca nitel yaklaşımın eleştirel yönüne dikkat çekmektedir. Nitel yaklaşımın yorumlamacı olarak tanıtılmasının eksik olduğunu ve eleştirel araştırma-

nın da nitel yaklaşım içerisinde bulunduğunu savunur. Bu nedenle nitel yaklaşımı yorumlamacı yaklaşım olarak sunmanın doğru olmadığına inanmaktadır.

Araştırma sonuçlarının doğruluğuna katkı sağlayabilecek her türlü yaklaşımın birlikte kullanılabilmesi ve aralarında epistemolojik bir farkın bulunmadığı görüşüyle pragmatistler püristlere karşı çıkmışlardır. Pragmatistler yalnızca pozitivist görüşün bilimsel araştırmada yetersizliğine dikkat çekerken pragmatist yaklaşımın daha uygun olduğunu ifade etmektedirler (Lee & Nickerson, 2010, s. 3-4). Pragmatist görüş araştırma literatürüne araştırmacının yalnızca dünyayı gözlemlemekle kalmayıp aynı zamanda dünyaya müdahale eden insan şeklinde bir temel sunmaktadır. Braa ve Vidgen (1999, s. 8) pragmatist epistemolojiye üç metodolojik çerçeve sunmuştur: araştırma, (1) açıklama ve öngörüyle amaçlar, (2) yorumlamayı ve anlamayı amaçlar, (3) müdahale ve değişimi amaçlar. Birinci yaklaşımdan pozitivist epistemoloji anlaşılırken, diğer yaklaşımlar ise nitel ve yorumlamacı görüşe uygun düşmektedir. Braa ve Vidgen bu amaçlar doğrultusunda farklı yaklaşımlardan araştırma yöntemine göre yararlanılabileceğini ifade etmektedir.

Pozitivist misin yoksa Naturalist mi?

Araştırma yaklaşımları yalnızca bir dizi teknik bilgiyi değil, aynı zamanda bir dünya görüşünü ve felsefesini de içermektedir. Yaklaşımlardan birisi nesnel gerçekliği vurgularken, diğeri öznel gerçekliğin varlığından söz eder. Nicel araçları, ölçme ve sayılara vurgu yapan teknikleri kullanan araştırmacılar pozitivist yakınen, nitel şekilde gözlem, görüşme ve betimleme tekniklerini kullananlar ise natüralizme yakındırlar. Pozitivist ve natüralistler araştırmada neyin önemli olduğu, nelerin bilinebileceği, hangi araştırma yöntemlerinin ve tasarımın uygun olduğu ve araştırmanın değerlendirilmesinde hangi standartların kullanılması gerektiği konusundaki varsayımlarında farklılık göstermektedir (Rubin & Rubin, 2011, s. 19-20). Araştırma felsefesi olarak adlandırılabilir bu farklılıklara göre pozitivistler, gerçekliğin sabit, doğrudan ölçülebilir ve bilinebilir olduğunu dolayısıyla dışardaki tek gerçekliğin bulunduğunu varsayarlar. Buna karşın, natüralistler ise, gerçekliğin öznel olduğunu, değişkenlik gösterdiğini ve ancak insanların yorum ve düşüncelerinin bilinmesiyle öğrenilebileceğini

varsayarlar. Bu düşünceye göre gerçekliğin birden çok versiyonu bulunmaktadır (Warren, 2002, s. 2-3). Bu nedenle pozitivistler belirsizlikten kaçınma kurallarından dolayı nitel yaklaşımı benimsememektedirler. Çünkü nitel araştırmada gerçekliğin belirsizliği bulunmaktadır. Gerçekliğin yalnızca dış gerçeklik olduğunu ve değişmediğini düşünenler nicel yaklaşımı, buna karşın gerçekliğin çoklu perspektiflerini ve belirsizliğini kabul edenler nitel paradigmayı tercih etmektedirler.

Pozitivistler ve natüralistler birbirlerinin çalışmalarını sürekli eleştirmişlerdir. Pozitivistler kesin bir gerçeklik ortaya koyamayan ve ölçüme dayanmayan araştırmaları öznel oldukları gerekçesiyle küçümserken, natüralistler ise pozitivistlerin genelleştirilebilir kural arayışını ve nicelleştirmeye odaklanmalarını, bu nedenle nicelleştirilemeyen konuları göz ardı ettiklerini öne sürerek eleştirmişlerdir. Natüralistler pozitivistleri en çok eleştirdikleri konu onların özellikle gerçekliğin karmaşık olabileceği ve şartlı doğasını inkâr etmeleridir. Bu eleştiriler temelde dünya görüşlerindeki nesnelci ve yapılandırmacılıktan kaynaklanmaktadır. Bu iki görüşün bilimsel araştırmaya yansması ise pozitivist ve natüralist iki farklı paradigmaya neden olmuştur. Örneğin bir eğitim programı konusunda yapılan bir araştırma olduğunu varsayalım. Katılımcılardan birisinin programı başarılı bulduğunu diğersinin ise başarısız bulduğunu varsayarsak, pozitivist görüş bu katılımcılardan birisinin yanlış olduğunu iddia edecektir. Ancak natüralist yapılandırmacı ise bu açık çelişkinin merakı değer olduğunu, görüşülen her iki kişinin de gördükleri gibi doğru söylüyor olabileceğini varsayar. Daha sonra “başarılı program” veya “başarısız program”ın katılımcılar için ne anlama geldiğini bulmaya çalışır. Pozitivistler katılımcıların soruları aynı şekilde anladığını düşünürken, natüralistler katılımcıların her birinin yaşam deneyimleri ve hazırbulunuşlukları gibi farklı referans çerçevesine sahip olduklarını bu nedenle dünya görüşlerinin farklılaşacağından, soruları anlama şekillerinin de farklı olabileceği inancını taşır.

Sonuç

Araştırma felsefesinde birbirine zıt olarak ortaya çıkan veya birbirini tamamlayan iki yaklaşımdan söz edilebilir. Pozitivist paradigmanın temsil ettiği nicel yaklaşım ve yorumlamacı paradigmanın temsil ettiği nitel yaklaşımdır. Nicel yaklaşımda genellenebilir sonuçlara ulaşmak hedeflenirken

nitel yaklaşımda kişisel görüş ve bireysel deneyimler ön plandadır. Bilimsel araştırmaya temel teşkil edebilecek bazı varsayımlar şekil 1'deki gibi sıralanabilir.

Şekil 1. Temel Felsefi Varsayımlar

Pozitivist paradigma yalnızca nicel yöntemlere dayanmaz. Örneğin nitel analiz yoluyla yapılan manipülasyonun etkilerini inceleyen bir deneysel çalışma da pozitivist paradigmaya uyar. Daha açık bir ifade ile anlatılan bir hikâyenin ilkökul çocuklarının değer kazanımındaki etkilerinin incelendiği bir çalışma pozitivist paradigmayla uyumludur. Pozitivizm genellikle a priori hipotezleri doğrulamak için kodsız yöntemlere dayanır. Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini, ilişkisini açıklamaya çalışarak genelleştirilebilir sonuçlara ulaşmaya çalışır. Pozitivistlerin nitel yaklaşıma karşı olan tavrı onun sezgi ve kavramsal analizdeki rolü, düşünce ve görüş araştırmaları, iç gözlem ve naturalistik özelliğinden dolayı felsefi kuramlaştırmadaki konumundan kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle anlaşılabilir, tanımlanabilir ve ölçülebilir gerçeklik anlayışı nitel yaklaşıma felsefi temel oluşturan natüralizm ve yorumlamacılıkla bağdaşmaz. Bu nedenle bilimsel araştırmada araştırmanın doğası hangi yaklaşıma ve arkasındaki felsefi varsayımlara uygunsa o yöntem seçilmeli ve bu mutlaka gerekçelendirilmelidir. Örneğin nicel bir araştırma yürütülüyorsa unutulmamalıdır ki pozitivist bir epistemoloji benimsenmiştir. Araştırmacı çalışmasının yöntem kısmında dikkatli bir şekilde bu yöntemi seçme nedenini gerekçelendirmelidir. Aynı şekilde eğer bir nitel çalışma yürütülüyorsa araştırmacının natüralist bir epistemolojiye dayandığını bilmesi gerekmektedir. Çalışmasında nitel yaklaşımın neden benimsendiğine

detaylı ve ikna edici bir açıklamada bulunması gerekmektedir. Eğer çalışma karma desen ise birbirine zıt felsefi epistemoloji ve metodolojinin nasıl ve neden aynı çalışmada kullanıldığı gerekçelendirilmelidir.

Tablo 1. *Pozitivizm, Naturalizm ve Pragmatizm Karşılaştırması*

	Ontoloji		Aksiyoloji		Yaklaşım	
Pozitivizm	Nesnel		Araştırmacıdan bağımsız		Nicel	
Naturalizm	Öznel		Araştırmacıya bağımlı		Nitel	
Pragmatizm	Öznel	veya nesnel	Bağımlı	veya bağımsız	Nicel	veya Nitel

Nitel ve nicel yaklaşıma dayalı araştırma yöntem ve teknikleri ne kadar birlikte veya ayrı şekilde araştırmaların yöntem kısmında kullanılıyor olsa da esasında araştırmacıların rolü ve aksiyolojisi bakımından farklı varsayımları taşırlar. Nitel ve nicel yaklaşımların dayandığı temel paradigmlar tablo 1’de verilmiştir. Nicel yaklaşımın doğru bilgisi ile nitel yaklaşımın doğru bilgisi birbirinden farklıdır. Çünkü nicel yaklaşımda araştırmacının değerleri araştırmayı etkilemeden nesnel olan bilgi geliştirilirken, nitel yaklaşımda araştırmacının değerleri ile araştırma iç içe geçmiştir. Nicel yaklaşımda mümkün olduğunca araştırmacı ve katılımcı birbirinden ayrılırlar. Pragmatist araştırma felsefesini benimseyen deneyimli araştırmacılar her iki yaklaşımı aynı çalışmada sunabilseler de günümüzde deneyimsiz olan ve hatta lisansüstü öğrenimi devam eden kişilerin de karma desen araştırma yapmaya çalıştıkları görülmektedir. İki yaklaşımı bir araya getirmek ancak deneyimli araştırmacılara özgüdür. Çünkü bilginin doğası ve kaynakları konusunda iki yaklaşım da siyah ve beyaz gibi birbirini dışlayıcı iki uç noktada bulunmaktadır. Pragmatist araştırmacılar göre araştırmada araştırma sorusu en önemli belirleyicidir. Bu nedenle pragmatist araştırmacılar araştırma sorusunun doğasına göre hem pozitivist hem de yorumlayıcı natüralist görüşü bir araştırmada birleştirebilirler.

Kaynakça

- Antwi, S. K., & Hamza, K. (2015). Qualitative and Quantitative Research Paradigms in Business Research: A Philosophical Reflection. *European Journal of Business and Management*, 7 (3), 217-226.
- Aumann, R. J. (2011). Pure science and applied science. *Rambam Maimonides Medical Journal*, 2 (1), 1-3. <https://doi.org/10.5041/RMMJ.10017>
- Bentley, P. J., Gulbrandsen, M., & Kyvik, S. (2016). The Relationship Between Basic and Applied Research in Universities. *Higher Education*, 70, 689-709.
- Berger, K., & Luckman, T. (1991). *The Social Construction of Reality*. Penguin Books.
- Braa, K., & Vidgen, R. (1999). Interpretation, Intervention, and Reduction in the Organizational Laboratory: A Framework for In-Context Information System Research. *Accounting, Management & Information Technology*, 9, 25-47.
- Bryman, A. (2001). *Social Research Methods*. Oxford University Press.
- Burns, N., & Grove, S. K. (2007). *Understanding Nursing Research: Building an Evidence-Based Practice*. Saunders Elsevier Press.
- Burrell, G., & Morgan, G. (1979). *Sociological Paradigms and Organisational Analysis*. Heinemann Educational Books.
- Crotty, M. (1998). *The Foundations of Social Research*. Sage Publication.
- Douglas, H. (2014). Pure Science and the Problem of Progress. *Studies in History and Philosophy of Science*, 46, 55-63. <https://doi.org/10.1016/j.shpsa.2014.02.001>
- Edwards, P. (1967). *The encyclopedia of philosophy The Philosophical Quarterly*, 18 (70), 68-69. <https://doi.org/10.2307/2218031>
- Fomunyan, K. G. (2020). Pure and Applied Research as the Epicenter of Research in Engineering Education. *International Journal of Engineering Research and Technology*, 13 (9). <https://dx.doi.org/10.37624/IJERT/13.9.2020.2402-2408>

- Gaarder, J. (1994). *Sophies World: A Novel About the History of Philosophy*. Farrar, Straus and Giroux.
- Goldkuhl, G. (2012). Pragmatism vs Interpretivism in Qualitative Information Systems Research. *European Journal of Information Systems*, 21, 135-146.
- Gouldner, A. W. (1970). *The Coming Crisis of Western Sociology*. Basic Books.
- Guba, E., & Lincoln, Y. (1994). Competing Paradigms in Qualitative Research. In Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (Eds.), *Handbook of Qualitative Research*, Sage Publications, 105-117.
- Hansson, S. O. (2007). Values in Pure and Applied Science. *Foundations of science*, 12, 257-268.
- Hospers, J. (1961). *An Introduction to Philosophical Analysis*. Routledge and Kegan Paul.
- Hossain, F. A. (2014). A Critical Analysis of Empiricism. *Open Journal of Philosophy*, 4 (3), 225-230. [10.4236/ojpp.2014.43030](https://doi.org/10.4236/ojpp.2014.43030)
- Howe, K. R. (1988). Against the Quantitative-Qualitative Incompatibility Thesis or Dogmas Die Hard. *Educational researcher*, 17 (8), 10-16.
- Kitcher, P. (2004). On the Autonomy of the Sciences. *Philosophy Today*, 48, 51-57.
- Kuchta, D., Gladysz, B., Skowron, D., & Betta, J. (2017). R & D Projects in the Science Sector. *R&D Management*, 47 (1), 88-110.
- Kuhn, T. S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago Press.
- Kuhn, T. S. (2012). *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago press.
- Lee, A. S., & Nickerson, J. V. (2010). Theory as a Case of Design: Lessons for Design from the Philosophy of Science. *43rd Hawaii International Conference on System Sciences*, Koloa, Kauai, Hawaii: January 5-8.

- Markie, P., & Folescu, M. (2004). *Rationalism vs. Empiricism*. <https://plato.stanford.edu/entries/rationalism-empiricism/>
- Mauthner, N. S. (2020). Research Philosophies and Why They Matter. In Townsend, K., Saunders, M., Loudoun, R. & Morrison, E. (Eds) *How to Keep your Doctorate on Track*. Edward Elgar Publishing, 76-86
- Morgan, G., & Smircich, L. (1980). The Case for Qualitative Research. *Academy of Management Review*, 5 (4), 491-500.
- Onwuegbuzie, A. J., & Leech, N. L. (2005). On Becoming a Pragmatic Researcher: The Importance of Combining Quantitative and Qualitative Research Methodologies. *International Journal of Social Research Methodology*, 8 (5), 375-387.
- Polanyi, M. (1956). Pure and Applied Science and their Appropriate Forms of Organization. *Dialectica*, 231-242.
- Pugh, D. S., Hickson, D. J., Hinings, C. R., & Turner, C. (1969). The Context of Organization Structures. *Administrative Science Quarterly*, 14 (1), 91-114. <https://doi.org/10.2307/2391366>
- Roll-Hansen, N. (2017). A Historical Perspective on the Distinction Between Basic and Applied Science. *Journal for General Philosophy of Science*, 48 (4), 535-551.
- Rossmann, G. B., & Wilson, B. L. (1985). Numbers and Words: Combining Quantitative and Qualitative Methods in a Single Large-scale Evaluation Study. *Evaluation Review*, 9 (5), 627-643.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2011). *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*. Sage Publication
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2007). *Research Methods for Business Students*. FT Prentice Hall.
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2009). *Understanding Research Philosophies and Approaches*. Pearson Education Limited.

- Sheikheldin, G., & Nyichomba, B. (2019). Engineering Education, Development and Growth in Africa. *Scientific African*, 6. <https://doi.org/10.1016/j.sciaf.2019.e00200>
- Stern, A. W. (1945). Response: Pure Science. *Science*, 101 (2611), 38-39, [10.1126/science.101.2611.38](https://doi.org/10.1126/science.101.2611.38).
- Warren, C. A. (2002). Qualitative Interviewing. In Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (Eds), *Handbook of Interview Research: Context and Method*, Thousand Oaks, Sage Publication, 83-101.
- Ziman, J. M. (1987). *An Introduction to Science Studies: The Philosophical and Social Aspects of Science and Technology*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511608360>

Kaynaklar

- Broadie, S. (2001). Soul and Body in Plato and Descartes. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 101(1), 295-308.
- Buckle, S. (2007). Descartes, Plato and the Cave. *Philosophy*, 82(2), 301-337.
- Bumin, T. (2010). *Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza*. YKY.
- Descartes, Rene. (1946). *Felsefenin İlkeleri*. (Çev. Mehmet Karasan). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Descartes, Rene. (2004). *Yöntem Üzerine Konuşma*. (Çev. Regaip Minareci). İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Descartes, René. (2014). *Meditasyonlar, Gassendi'nin Meditasyonlar'a İtirazı ve Descartes'in Bu İtirazlara Yanıtı*. (Çev. İsmet Birkan). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Descartes, René. (2017). *Meditasyonlar Metafizik Üzerine Düşünceler*. (Çev. Çiğdem Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Dilman, İ. (1992). *Philosophy and the Philosophic Life: A Study in Plato's Phaedo*. New York: St. Martin's Press.
- Gerson, L. P. (1986). Platonic Dualism. *The Monist*, 69(3), 352-369.
- Güzel, C. (2010). *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Haşlakoğlu, O. (2008). Platon Düşüncesinde Aletheia. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 11, 205-209.

- Haşlakoğlu, O. (2016). *Sanat ve Felsefenin Ortak Kökeni Üzerine Bir İnceleme*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Kovanlıkaya, A. K. (2013). Hâlâ Düşünüyorum. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (20), 19-30.
- Laberthonnière, L. (1977). *Descartes Üzerine Tetkikler*. (Çev. Mehmet Karasan). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Langton, R. (2001, Ocak 24). *Descartes'ın Meditasyonları'na Bir Çalışma Rehberi*. MIT. Geliş tarihi gönderen chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://acikders.tuba.gov.tr/file.php/110/calismamateriyalleri.pdf
- Lloyd, G. (1996). *Erkek Akıl: Batı Felsefesinde Erkek ve Kadın* (Çev. Muttalip Özcan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Özcan, M. (2011). *Aristoteles Felsefesi: Temel Kavramlar ve Görüşler*. Ankara: Bigesu Yayıncılık.
- Platon. (1989). *Phaidon*. (Çev. Ahmet Cevizci). İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Platon. (1997). *Timaios*. (Çev. Güney Erol, Ay Lütfi). İstanbul: MEB Yay.
- Platon. (2000). *Sofist*. (Çev. Cenap Karakaya). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Platon. (2003). *Devlet*. (Çev. Sababattin Eyuboğlu, M. Ali Cimcoz). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Platon. (2010). *Menon*. (Çev. Adnan Cemgil). İçinde *Diyaloglar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Platon. (2017). *Phaidros*. (Çev. Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Schmitt, A., Adluri, V., & Melchart, C. (2012). *Modernity and Plato: Two Paradigms of Rationality*. https://www.jstor.org/stable/10.7722/j.ctt1x7336?turn_away=true
- Shapere, D. (1963). Descartes and Plato. *Journal of the History of Ideas*, 24(4), 572-576.

Öz: Tüm araştırmalar iyi bir araştırmanın nasıl yapıldığına, hangi araştırma yönteminin uygun olduğuna ilişkin bazı temel varsayımlara dayanmaktadır. Herhangi bir araştırmanın yürütülmesinde bu varsayımların bilinmesi önemlidir. Gerçeklik anlayışı birbirinden oldukça farklı yaklaşımların aynı çalışmada gereksiz kullanılması araştırmanın ciddiyetine gölge düşürmektedir. Çünkü araştırma paradigmaları, varsayımları ve ilkeleri aracılığıyla bilimsel araştırmalara rehberlik etmektedir. Bu çalışma pozitivism, Naturalizm ve Pragmatizmin temel varsayımlarını (ontoloji, epistemoloji, aksiyoloji ve metodoloji) inceleyerek araştırma paradigmasına odaklanmaktadır. Çalışmadaki temel amaç araştırmacılara yöntem seçerken aynı zamanda felsefi bir geleneği de benimsediklerini ve çalışma sürecinde bu geleneğe uygun hareket etmelerinin gerekliliğini göstermektir. Sonuç olarak bilimsel araştırma yürüten araştırmacıların yöntem belirlerken aynı zamanda bir inancı, dünya görüşünü de seçtiklerini bilmeleri gerekmektedir. Nicel yaklaşıma uygun yöntem belirleyen bir araştırmacı pozitivist geleneğe uygun olarak gerçekliğin bilinebilir ve genellenebilir olduğunu da kabul ettiğini bilmelidir. Buna karşın nitel yaklaşıma uygun çalışma yürüten bir araştırmacı da gerçekliğin birden fazla olduğunu veya belirsizliğini vurgulayan natüralist yorumlamacı geleneğe uyduğunu bilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilimsel araştırma, araştırma felsefesi, pozitivism, natüralizm, pragmatizm.

